

Het Object der Ambtelijke Vakken.

R E D E

gehouden bij de aanvaarding van het
Hoogleeraarsambt in de Theologie aan de Vrije
Universiteit te Amsterdam,

op Donderdag 18 December 1902,

DOOR

P. BIESTERVELD.

NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP DRUKKERIJ „VADA”,
WAGENINGEN.
1902.

Hoogeerzame Heeren Directeuren van
de Vereeniging voor Hooger Onderwijs
op Gereformeerden Grondslag,

Hoogachtbare Heeren Curatoren der
Vrije Universiteit,

Hooggeleerde Heeren Hoogleeraren,
Zeergeleerde Heeren Doctoren in on-
derscheidene wetenschappen,

Weleerwaarde Heeren Bedienaren des
Woords,

Weledele Heeren Studenten,

En voorts gij allen, van wat naam of
rang ook, die hier zijt gekomen, om deze
plechtigheid met uwe tegenwoordigheid
te vereeren,

Zeer geachte Hoorders!

Onze tijd is in vele opzichten practisch aangelegd. „Grau ist alle Theorie und grün des Lebens goldner Baum"! Voor al die wetenschappen zijn in eere, wier practisch nut een ieder in het oog springt. Hoe breeder van de eene of andere uitvinding betoogd kan worden, dat zij practisch toegepast, de fabricage van een handelsartikel vereenvoudigt, dit onder veler bereik brengt, en in dezen vorm van groote waarde is voor het geheel — te zekerder kan men zijn van in breeden

kring te zullen worden geëerd, en als weldoener van de menscheid te worden gerekend. Aan de meeste Universiteiten worden de grootste sommen besteed voor de inrichting dier faculteiten, die de exacte wetenschappen beoefenen. En al willen wij in geenen deele protest aantekenen tegen eene ruime verzorging van de natuur-philosophische en medische faculteiten — toch steekt bij de royaliteit tegenover hare beoefenaars, wel eens te veel af eene zekere schrielheid, als het de meer geestelijke wetenschappen geldt.

Uit deze richting van onzen tijd zou men kunnen afleiden, dat dan ook in de andere faculteiten de practijk, en wat voor de practijk vormen moet, in groote eere zou deelen. Maar hier staat de zaak juist andersom. Van allerlei zijden rijzen de klachten over eene te abstracte inrichting van het academisch onderwijs, dat in zijn breede ontwikkeling op de kleinste detailstudie zich richtend, niet rekent met het feit, dat ook de wetenschap en hare beoefening een practisch doel heeft, om den civis academicus te vormen voor de taak, die hij in het leven straks te vervullen heeft. Van daar, dat met name in Duitschland geen academische series lectionum verschijnt, of bijna bij elk vak staan uren opgegeven voor practische oefeningen. Zeker een stap in goede richting. Theorie en practijk moeten aan elkander verbonden worden.

Hoe staat het nu op dit terrein met de beoefening der heilige Godgeleerdheid? Zij deelt in het voorrecht, dat één harer deelen gewoonlijk bestempeld wordt met den naam „Practische Theologie”. Zelfs is dit deel door meer dan één encyclopaedist uitgeroepen als de kroon van heel de Theologie. En toch . . . zij verheugt zich nog maar in matige eere! Zelfs meent nog meer dan één, dat dit deel der Theologie alleen zekere techniek heeft te geven voor de uitoefening

van het dienstwerk, en dus wel een soort ancilla kan zijn op de heilige erve der wetenschap, maar dat het geen recht heeft te staan naar de eere van zelf ook een integreerend deel der wetenschappelijke Godgeleerdheid te wezen. En tot de antiquaren toe op de boekenmarkt hebben den treurigen moed, om bij de indeeling hunner catalogi eene tegenstelling te maken tusschen „wissenschaftliche Theologie” en „praktische Theologie”, welke laatste dan de verzamelplaats is voor handboeken voor de onderdeelen dier wetenschap, plus allerlei stichtelijke lectuur, christelijke novellen, en wat dies meer zij.

De mindere achting waarin dit deel der Theologie bij velen staat, komt uit meer dan ééne oorzaak voort.

Het ontbreekt niet aan beoefenaren der Practische Theologie. Vele hooggeëerde namen zijn te noemen van mannen, die zich aan hare bestudeering wijden, en handboeken schreven van blijvende wetenschappelijke beteekenis. Maar er zijn er geen twee te noemen, die, wat uitgangspunt en methode betreft, met elkander overeenstemmen. Ook zij niet, die anders op het terrein der beginselen samengaan. Er heerscht hier eene schier hopelooze verwarring. En dit is zeker niet bevorderlijk voor het hoog houden en verheffen van dit deel der godgeleerde wetenschap.

Dan meenen velen, dat eigenlijk hier alleen dingen worden onderwezen, die men of van zelf weet of toch nooit kan toepassen. En niet weinig worden zij in dit gevoelen versterkt door de kerken zelve, die bij hare examina breed ingaan op de andere vakken, en met enkele minuten onderzoek gewoonlijk tevreden zijn, als het de ambtelijke vakken geldt.

Wie hoorde het ooit dat een candidaat werd afgewezen, omdat hij niet wist hoe hij preeken moest, of catechiseeren, of zijn huisbezoek inrichten? De kerken schijnen zelve te

zeggen: dat is van mindere waarde dan de zuiver theoretische kennis! Anders wel vreemd, daar zij toch zoo groot belang hebben bij de rechte bediening van het ambt.

Er zijn nog andere oorzaken te noemen. Doch genoeg om te doen zien, dat, zal dit deel der Theologie tot zijn eere komen, er vastheid moet zijn in de bepaling van zijn object, hetwelk voor de methode tegelijk beslissend is. Staat het vast dat zonder deze vakken, de Theologie als wetenschap niet kan heeten een afgerond geheel, en dat met name deze vakken den aard der Theologie doen uitkomen als een wetenschap ook op het leven aangelegd, dan zal hun belang gemakkelijk kunnen aangetoond worden, en geen Theoloog langer van deze studie afkeerig zijn.

Aan mij werd door H.H. Directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, bij mijne benoeming tot Hoogleeraar in de Theologische faculteit aan de Vrije Universiteit, opgedragen, om onderwijs te geven in de Uitlegging van het Nieuwe Testament, en in de Ambtelijke vakken. Waar de laatstgenoemde vakken door mij reeds een achttal jaren zijn onderwezen aan de Theologische School te Kampen, zal het u niet verwonderen, dat ik voor deze ure een onderwerp koos over die vakken handelend. En omdat eene vruchtbare beoefening van deze vakken afhangt van de bepaling van hun uitgangspunt, nam ik mij voor te handelen over:

HET OBJECT DER AMBTELIJKE VAKKEN.

Hierbij stel ik mij voor, eerst na te gaan, hoe dit object in de historie der Practische Theologie door hare beoefenaren is verstaan. Vervolgens hoe dit object naar ons gereformeerd beginsel moet worden omschreven; om daarna te zien van

welke beteekenis deze bepaling van het object der Ambtelijke vakken is te rekenen.

Hoewel het karakter eener oratie geen breede historische beschrijving gedooft, dienen wij tot recht verstand toch allereerst na te gaan, hoe door de beoefenaars van dit deel der Theologie het object is verstaan. Van zelf zullen alleen zij ter sprake komen, die heeten kunnen eene bepaalde richting te vertegenwoordigen, en moet hetgeen alleen van historisch belang is, verwezen naar de paragraphen der handboeken, die breedvoerig heel de wording en ontwikkeling ook van dit studievak hebben te beschrijven. Menige naam zal daarom in ons overzicht worden gemist, die, anders zeker niet zonder verdienste, zou worden genoemd, als het gold nu de historie van wat men de Practische Theologie noemt te verhalen.

Het is een opmerkelijk verschijnsel, dat de kerkelijke literatuur van de eerste drie eeuwen, bij al haren rijkdom, geen geschriften bevat over de uitoefening van het ambt, door den Heere in Zijne kerk verordend. Toch is dit verschijnsel wel verklaarbaar.

Allereerst toch was het de taak, om het dogma juist en nauwkeurig te formuleeren en te verdedigen tegenover de heidenen en de joden, wier aanvallen dreigden van buiten af, en tegen de ketterij, die binnen den kring der gemeente zelve insluipen wilde om het licht op den kandelaar te dooven.

Voorts moest de kerk hare eigene inrichting, zoowel in cultus als in regiment, zoeken vast te stellen en te regelen. Pas toen dit alles meerdere vastigheid had verkregen, kwamen de nadere overwegingen over de wijze van het ambtelijk arbeiden aan de orde.

Het eerste geschrift dat, eenigszins stelselmatig ingericht op ons gebied verscheen, is de bekende verhandeling van Chrysostomus: *περί ἱερωσύνης*.

Hieraan waren wel enkele geschriften voorafgegaan, zooals de brief van Gregorius van Nyssa aan Letojus, bisschop van Melitine, en de *λόγος ἀπολογητικὸς τῆς φυγῆς* van Gregorius van Nazianz.

Het laatste wordt zelfs door Roomsche theologen hoogelijk geroemd, en de grondslag gerekend voor het reeds vermelde geschrift van Chrysostomus, en voor de latere regulae van Gregorius Magnus ¹⁾.

Beide geschriften zijn echter niet zoo hoog te rekenen. Het eerste is niets dan eene beoordeeling der zonden, die kunnen leiden tot de oefening der kerkelijke tucht.

Het tweede geschrift is opgesteld door Gregorius naar aanleiding van zijn vlucht, toen hij tot presbyter was verkoren. Hij handelt over het priesterambt, en in zooverre is voor ons doel zijn geschrift van meer waarde dan dat van Gregorius van Nyssa. In hoog ideaal wordt het priesterambt geschetst. Juist omdat Gregorius dit ambt zoo hoog stelde, had hij, toen hij daartoe gekozen werd, de vlucht genomen. Heilige vreeze had hem bevangen, dat hij dien gewichtigen dienst niet naar eisch zou kunnen vervullen.

Bij dit schetsen van het ideaal laat Gregorius het echter niet. Als hij de hooge beteekenis van het ambt heeft aangegeven, en de vereischten opgesomd, waaraan de drager van het ambt heeft te beantwoorden, geeft hij van hoofdstuk 16—34, wat hij zelf *ποιμαντική* noemt, een breede rij van regelen, dikwijls zeer schoon, voor het pastorale leven.

---

1) Zoo b.v. *Röhm*, Bibliothek der Kirchenväter, Kempten, 1877, Bd. II, pag. 9.

In de hoofdstukken die nu volgen (35—51), geeft hij de regelen voor den *διδάσκαλος*, als hij in het midden der gemeente de leer te ontwikkelen heeft.

Bijzonder treffend is in dit geschrift de teekening van den Apostel Paulus, als voorbeeld in de *ψυχῶν ἐπιμελεία*.

In de meeste opzichten staat het boek van Chrysostomus hooger dan dat van Gregorius. Het werd waarschijnlijk omstreeks 370 of 380 geschreven. Ook hij had zich eerst aan de priesterlijke wijding onttrokken, en verdedigt zich van wege deze handeling tegenover zijn vriend Basilius, tevens met het doel om hem te bewegen het priesterambt te aanvaarden. Evenals Gregorius begint hij met het hooge ideaal te teekenen, waaraan de priester te beantwoorden heeft. Hij handelt zoowel over den priester als herder der zielen, als over hem als verkondiger van Gods Woord. Over dit laatste het breedst, en wel omdat het Woord de beste artseneij is voor zieken van ziele. Zijne beschouwingen hebben dus tot object het ambt van den priester, naar twee zijden geteekend: als *ποιμήν* en als *διδάσκαλος*. Eenigszins opvallend is het zeker met Jacoby te noemen, ¹⁾ dat Chrysostomus in het geheel niet vermeldt den arbeid aan de catechumenen. Wel werd dit vaak ook aan leeken toevertrouwd, maar toch was het laatste onderrecht, aan de competenten, bepaaldelijk de taak van den priester.

In de periode na Chrysostomus ging de Grieksche kerk hoe langer zoo meer haar heil zoeken in ontwikkeling van den cultus, met verwaarloozing van de prediking, zoodat in de latere geschriften alleen over den priester als liturg wordt

---

1) Die praktische Theologie in der alten Kirche, Theol. Studien und Kritiken, Jahrg. 1890, pag. 323.

gehandeld. Zoo deed Cyrillus van Jeruzalem, Dionysius Areopagita in zijn: *περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας*, en Maximus Confessor in zijn *Μυσταγωγία*.

Ook in het Westen werd over het ambt en zijne officia geschreven. Het eerst dient hier genoemd het bekende geschrift van Ambrosius: de officiis ministrorum, opgesteld in de tweede helft van de 4e eeuw. Het is eigenlijk eene ethiek speciaal voor de ministri, waarin van zelf ook het ambtelijk werken ter sprake komt. Het zou niet kunnen om het ethisch ideaal van een minister verbi te teekenen, zonder hem daarbij in zijn ambtelijk optreden te gedenken. Nu is deze vermenging van de ethiek en het schetsen van de ambtelijke verplichting, eenerzijds wel nuttig voor de verheffing van het priesterlijk leven, maar anderzijds werd op die wijze eene dubbele ethiek geboren, die afzonderlijke eischen stelt voor den Dienaar, en voor de gemeente naar anderen maatstaf oordeelt. Zoo werd de weg gebaad voor de twee standen, voor de scheiding tusschen clerus en leeken. Bij Ambrosius is dat van zelf nog niet zoo sterk als bij de lateren. Bij hem is het nog meer het poneeren van algemeene ethische grondbegrippen, om er dan op aan te dringen, dat die beginselen in hogere mate gelden moeten voor den priester. Wel nog geen tegenstelling, maar toch een gradueel verschil zonder grond. Het is een onderscheid op christelijk gebied, als bij de Stoa, die het *καθῆκον* voor allen noodzakelijk acht, en het *καθ' ἑρθεωμα*, de volkomen vervulling van den plicht, slechts van den wijze vraagt. Zoo stelt Ambrosius het *commune, medium officium* tegenover het *officium perfectum et absolutum*. De priester is dienaar van het altaar; voor hem gelden afzonderlijke geboden, die boven het gewone uitgaan.

Ook voor het prediken geeft Ambrosius eenige korte regelen, die echter niet veel meer zijn dan eene individualiseering van algemeene rhetorische voorschriften.

Het geheele geschrift is geschoeid op de leest van Cicero's de officiis, en daardoor een vervormen van de classieke ethiek naar den eisch van het christelijke leven.

Na Ambrosius kwam Augustinus. Gelijk op zoo menig terrein, was hij de man, die onder de patres den diepsten blik sloeg ook in den aard van de vakken, die ons bezig houden. Hij geeft zoowel de ontwikkeling der ethische beginselen naar zuiverder lijn, als ook een meer principieele beschrijving van de officia aan het ambt verbonden.

Hij toch schreef de eerste eigenlijke Homiletiek in het 4e boek van zijn „de doctrina christiana.” Met deze schets beoogde hij niet eene gechristianiseerde Rhetorica te geven, maar ging hij van een eigen gedachte voor deze wetenschap uit, omdat niet alleen de vorm maar ook de inhoud der prediking is gegeven in het Woord Gods. Van zelf zijn de wetten, die voor de theorie der prediking moeten beschreven worden, gebouwd op het algemeene fundament der Rhetorica, gelijk God dat legde in des menschen natuur, aanleg en gave, maar toch dienen zij opgetrokken te worden naar eigen architectoniek.

Het is de eerste heroieke poging, om de Homiletiek uit te roepen tot eene theologische wetenschap met eigen doel, van de algemeene Rhetorica onderscheiden. Zij het, dat de band nog hier en daar te nauw blijft knellen — toch is de eere verdiend, als men Augustinus noemt den Schepper der Homiletiek. ¹⁾

---

1) *Jakoby* t. a. p. 425.

Evenzoo, zij het in geringere mate, staat het met zijne verhandeling „de catechizandis rudibus”, ongeveer 400 vervaardigd, als een antwoord op onderscheidene vragen, gesteld door Carthago's diaken Deogratias, die veel catechetisch onderwijs had te geven. Niet alleen het uitgangspunt en de vorm, ook de inhoud der catechese wordt door hem besproken. Vooral doet Augustinus zich kennen als uitnemend Psycholoog, wanneer hij zielkundig de catechetische regelen vaststelt.

Op het terrein der Liturgiek heeft de groote kerkvader zich eveneens bewogen n.l. in zijne brieven aan Januarius. In deze brieven beantwoordt hij enkele vragen b.v. over de dagelijksche communie, over de communie op stillen Donderdag, de feestdagen enz. Dit geschiedde echter minder principieel en systematisch, maar was meer in den vorm van behandeling van los naast elkander staande onderwerpen.

Na Augustinus is uit de patristische periode alleen nog te noemen Gregorius Magnus die in zijne „liber regulae pastoralis” het boek gaf, voor den lateren tijd als de Pastoraal bij uitnemendheid gerekend.

Ook nog andere geschriften moeten genoemd, als de brief van Hieronymus aan Nepotianus, en die van Innocentius I aan Decentius, bisschop van Gobbio, maar de eerste geeft weer alleen pastorale ethiek, en de tweede behelst slechts de bespreking van enkele liturgische gebruiken. Wel is in den grond ook de regula pastoralis van Gregorius eene zedeleer voor den ambtsdrager, maar toch is er onderscheid tuschen hem en zijne voorgangers.

Hij behandelt den priester als pastor. Dat is hem de samenvatting van heel de ambtsfunctie. Hij doet dit op meesterlijke wijze, met tentoonspreiding van groote pastorale wijs-

heid. Maar zijn geschrift draagt reeds de duidelijke sporen van de verheerlijking der hiërarchie, van het verheffen van den clerus, van de leer van het diepgaand onderscheid tusschen priester en leek. De priester is hem hiërarch en asceet. Omdat de cura pastoralis een regimen animarum is, staat de priester boven het volk, en worden hem voor de ascese eischen gesteld, die voor den leek niet gelden. Dit karakter van zijn boek verklaart evenveel van het groote aanzien waarin zijn werk in de Middeleeuwen stond, als dat de rijke inhoud, dien het ontwikkelt, het zoo grooten opgang bezorgde.

In de oude kerk is in het algemeen te eenzijdig op den voorgrond getreden, het ambt van den *ιερέυς*. Het was haar niet gegeven het ambt te brengen tot zijn volle ontplooiing als Pastoraat, Presbyteraat en Diaconaat. Hoe verder men komt, te meer wordt dat het geval, tot in de ontwikkeling van de eucharistie tot misoffer, het priesterlijk element den algeheelen triomf viert. Het ambt gaat op in het *ex opere operato* mededeelen van de genade Gods in de bediening der Sacramenten. De priester wordt offeraar en middelaar. En daarnaast wordt hij het orgaan voor de heerschende en dwingende macht der kerk.

In deze richting gaan de Middeleeuwen voort. Het vierde Lateraansche concilie, 1215, schreef voor, dat elke Metropolitaankerk een Theologus aanstellen moet „*qui sacerdotes et alios in sacra pagina doceat, et in his praesertim informat quae ad curam animarum spectare noseuntur*”. Daarmee worden dan bedoeld het canonische recht en de moraal, een en ander voornamelijk met het oog op den biechtstoel. In dien geest zijn de meeste geschriften uit de Middeleeuwen gesteld;

z. a. van Rabanus Maurus ¹⁾, Regino de Prüm ²⁾, Bernard van Clairvaux ³⁾, Thomas, Bonaventura ⁴⁾, Laurentius Justiniani ⁵⁾, enz.

Ook na de Reformatie bleef Rome aan deze traditie getrouw, zij het in door de omstandigheden van den tijd gewijzigden vorm. Zoo stelden Cajetanus Boromaeus ⁶⁾, Molina ⁷⁾ en vele anderen hunne geschriften samen over de praxis curae pastoralis. Cajetanus noemde zijn boek dan ook: Summa de casibus.

Ook de nieuwe Roomsche handboeken hebben, als zij het geheele terrein der Practische Theologie behandelen, getrouw aan de lessen van Gregorius, de leer van den pastor als uitgangspunt. Een tweetal hunner strekke tot voorbeeld.

Schüch zegt bij de bepaling van het „Prinzip der Pastoral-Theologie“: „Der höchste Zweck des Hirtenamtes muss also auch das Prinzip der Pastoral-Theologie sein, nämlich die Verherrlichung Gottes in der Heiligung der Menschen durch die Vermittlung der Gnaden der Erlösung Christi an dieselben.“ ⁸⁾

Hij komt dan tot de verdeeling: „die Person des Hirten“ en „die Verwaltung des Hirtenamtes“. Bij het laatste wordt dan eerst het leerambt als de onderstelling van het priesterambt behandeld, vervolgens de priesterlijke functie zelve, en eindelijk het koninklijke deel van het ambt in de leiding

---

1) de institutione clericorum.

2) de ecclesiasticis disciplinis.

3) de consideratione, de moribus et officiis episcoporum.

4) de sex alis seraphicis.

5) de regimine et institutione praelatorum.

6) Instructiones pastorum.

7) Instructio sacerdotum.

8) Ignaz Schüch, Handbuch der Pastoral-Theologie, Innsbrück 1893, pag. 9 v.v.

der gemeente, op het priesterambt volgend. Middelpunt is dus de Liturgiek, de wetenschap, die beschrijft hoe de pastor als uitdeeler van de Sacramenten optreedt, terwijl de homiletische en catechetische arbeid als haar onderstelling vooropgaat, en de eigenlijke Poimeniek als vrucht van het liturgische handelen moet beschouwd worden.

Ook *Renninger* zoekt zijn kracht in het beschrijven van de techniek van het pastorale ambt. Hij ontkent zelfs het wetenschappelijk karakter van de Pastoraal. „Pastoral geht ganz auf die Praxis, man sucht in ihr Direktive der Handlungen“. In zijne indeeling is hij nog getrouwer dan *Schüch* aan het Roomsche sacramentalisme, waar hij met de Sacramenten en de Liturgie begint. Hij heeft drie deelen: die seelsorgerliche Handlung (Sacramente, Sacramentalien, Liturgie), das seelsorgerliche Wort (Homiletik, Katechetik, Pädagogik); das seelsorgerliche Leben (das individuelle Leben, das sociale Leben des Seelsorgers). ¹⁾

De reformatorische Theologie aanvaardde niet de scheiding van de Theologische vakken in speculatieve en practische. Haar canonisch recht moest nog geboren worden, en de vakken die thans onder den naam van Practische Theologie worden samengevat, werden voor zoover zij werden beoefend, in den regel niet van uit het eigen theologisch standpunt behandeld, maar als een onderdeel van de Philosophie beschouwd, gelijk met name de Homiletiek als onderdeel van de Rhetorica gold.

Een enkele zag echter het verkeerde hiervan in. Dit was de hoogleeraar van Marburg, *Andreas Hyperius*, de eerste

---

1) *J. B. Renninger* Pastoraltheologie, Freiburg, 1893, pag. 1 en 15 v.v.

gereformeerde encyclopaedist, en de eerste die een Homiletiek schreef, haar als theologische wetenschap eerend.

Hij is voor ons terrein de baanbreker geweest, zoodat de genealogie van onze vakken als wetenschap, terecht is geteekend: Hyperius, Zepperus, Voetius, Schleiermacher. 1) Wel schreven Zwingli, Bucer e. a. ook boeken over de ambtsverrichtingen, maar ze behandelen of slechts enkele stukken, of zij zijn niet belijnd in het aangeven van het object. 2)

In het vierde boek van zijn „de Theologo seu de ratione studii theologici”, in 1556 verschenen, plaatst Hyperius naast de Exegetische en Dogmatische Theologie, die hij in het tweede en derde boek heeft behandeld, een reeks van vakken, quae complectuntur Ecclesiarum institutionem sive παράξεις. Daarnaast wil hij nog behandeld zien de gubernatio ecclesiastica. Hij wil dat deze vakken beoefend zullen worden door hen, qui jam aliquod iudicium de doctrina religionis sunt adepti. Dus reeds een uitroepen van dit deel, als van den sluitsteen der Theologie.

Hoewel hij zich formeel aansluit bij het besluit van het Lateraansche concilie, heeft hij toch een geheel andere opvatting van hetgeen den inhoud dezer vakken heeft te vormen. Hij brengt daartoe de Kerkgeschiedenis, het Kerkrecht, de Kerkregeering, de Poimeniek en de Liturgiek. De Homiletiek vat hij op als theorie van de exegesis popularis, gelijk blijkt uit den titel van zijne Homiletiek: de formandis concionibus sacris seu de interpretatione scripturarum populari. De Catechietiek werd door hem behandeld in het geschrift, dat na

---

1) *E. Chr. Achelis*, Die Entstehung der „Praktischen Theologie”; Theol. Stud. und Kritiken, Jahrg. 1892, pag. 43.

2) Voor Zwingli en Bucerus, zie mijn geschrift over het Huisbezoek, Kampen, 1900, pag. 112 v.v.

zijn dood in 1575 verscheen, getiteld: de Catechesi. Hij plaatst haar onder het Dogmatische deel. Dit volgt uit zijn opvatting, dat de predicatie heeft te geven populaire Exegese, en de Catechisatie populaire Dogmatiek. In het algemeen dus ziet hij in onze vakken de levensopenbaring der kerk naar buiten, door het van God geïnstitueerde ambt en zijne functiën.

In de lijn van Hyperius gaat zijn leerling Zepperus, hoogleeraar te Herborn, vooral door zijne Politia ecclesiastica, in 1595 verschenen. Hij verstaat door de Politia ecclesiastica de samenvatting der vakken, door Hyperius in zijn derde boek als zelfstandig deel der Theologie geëerd. Het is een vooruitgang te achten, dat hij in dezen kring ook de Homiletiek en de Catechetiek opneemt. Jammer is het, dat zijne opvatting van de Homiletiek haar weer meer van de Rhetorica afhankelijk maakt, gelijk reeds blijkt uit den titel dien hij zoo dikwerf den prediker geeft: orator ecclesiasticus!

De grondgedachten van Hyperius en Zepperus hebben bij de Gereformeerden niet die vruchten gedragen, die men had mogen verwachten. Hoezeer dit verschijnsel is te bejammeren, toch is het niet onverklaarbaar. De dogmatische ontwikkeling, de inrichting der kerk, eischen, even als in den tijd der patres, zooveel en brachten zoo diepgaande worsteling mee, dat de encyclopaedische quaestiën op den achtergrond bleven. Toch werd ingezien van hoeveel belang de ernstige bestudeering dezer vakken is te achten. Getuige het bekende besluit van de Dordtsche Synode, 1618 en '19, in de 19e sessie genomen, naar aanleiding van Zeeland's advies, dat een examen practicum moest ingevoerd, en de Theologia Practica (hier bedoeld als de *πράξεις* ecclesiarum met de casus conscientiae) aan de Academiën zou worden onderwezen.

In deze richting bewoog zich ook Alsted, die de Theologie

indeelt: *Theologia naturalis*, *catechetica*, *didactica*, *casuum*, *prophetica* en *acroamatica*. Later wijzigde hij eenigermate deze indeeling, maar bleef hij toch aan de hoofdgedachte getrouw. ¹⁾

De *Theologia prophetica* wordt dan door hem gedefinieerd: *doctrina enarrans officium doctoris ecclesiae*. Zij valt in twee deelen uiteen: *Rhetorica* (waarmee de Homiletiek wordt bedoeld) en *Politia ecclesiastica*. De overige deelen van de ambtsbediening worden dan in één paragraaf behandeld: „de officio pastoris post concionem”.

De groote meester onder de latere Gereformeerden op ons terrein is echter Voetius, die ook hier, gelijk op zoo menig gebied zijn diep inzicht verraadt. In zijne *Disputationes* handelt hij „de *Theologia practica*”. Hij deelt haar in: *Theologia moralis seu casuistica*, *Theologia ascetica*, *Politica ecclesiastica*. Onder de laatste brengt hij dan: de Liturgiek, *Disciplina ecclesiastica*, en de Homiletiek. ²⁾ In zijne *Politica ecclesiastica* geeft hij ook een *E voto Dordraceno*, wat het pas genoemde betreft. Hij geeft breede bespreking van de buitengewone en gewone ambten, en scherpzinnige behandeling van allerlei vragen, die zich op liturgisch en catechetisch gebied kunnen voordoen, terwijl hij een stel kostelijke regelen ontwikkelt voor de bediening des Woords, door hem zoo juist geteekend als *publica tractatio verbi divini*. ³⁾

Na hem is er van geen verdere ontwikkeling sprake. *Witsius* en *Vitringa* beperken de *Theologia practica* tot Moraal en Ascetiek, maar handelen niet verder over onze vakken als geheel. *Hoornbeek* en van *Mastricht* handhaven het karakter

1) vgl. *Dr. A. Kuiper*, Encyclopaedie der heilige Godgeleerdheid, Amsterdam 1894, I, pag. 164 v.v.

2) *Select. Disp. Theol. Pars. III*, pag. 2 vv.

3) *Pol. eccles.*, I, pag. 343 vv. 598 vv. III, 213 vv., en in de andere deelen passim.

van de geheele Theologie als niet alleen speculatief, maar ook practisch, doch hebben evenmin een oog voor de zelfstandige inrichting van het deel der Theologie, dat ons bezig houdt, als de anderen. Wel werden vele handleidingen voor de Homiletiek enz. geschreven, maar meest naar rhetorischen trant, en niet van uit welbewust encyclopaedisch standpunt. ¹⁾

In den kring der Luthersche theologen stond het nog minder gunstig dan bij de Gereformeerden. Slechts bij enkelen zooals J. L. Hartmann, die in 1678 zijn Pastorale evangelicum schreef, en bij J. G. Häberlin in zijn Specimen Theologiae Practicae, 1690, is de invloed van Hyperius merkbaar. Maar voorts zocht men zijn kracht in enkel voorschriften te geven voor de uiterlijke ambtsverrichtingen van den pastor. Wetenschappelijke geschriften verschenen niet. „Der Name praktische Theologie, aber ebenso sehr auch die wissenschaftliche Haltung der entstehenden Surrogate ist verschwunden” zegt Achelis scherp maar terecht. ²⁾ Zoo werd de weg gebaad voor het ombarmhartige oordeel van G. J. Planc k, die in zijne Eyclopaedie eenvoudig de Homiletiek, Catechetiek en Poimeniek eene plaats op de erve der wetenschappelijke Theologie ontzegt, en beweert dat de wetenschappelijke Theoloog gemakkelijk genoeg tot de kennis der Theologia applicata kan komen door zijne bestudeering van de wetenschappelijke Theologie, terwijl de Theologia applicata voor de menigte der onwetenschappelijke Theologen, een soort van surrogaat geeft in plaats van de voor hen onverstaanbare wetenschappelijke Theologie. ³⁾

Nu waren deze vakken in de rationalistische periode niets

---

1) Zoo o.a. schreven: Sohnius, Keckermann, Perkins, Polanus, Bucanus, Hoornbeek, Knibbe, Vtringa, les Roques, Maastricht, handleidingen voor de Homiletiek.

2) Lehrbuch der praktischen Theologie, Zweite Auflage, Leipzig, 1898, I pag. 14.

3) Einleitung in die theologische Wissenschaften, 1794 en '95, Bd. II, pag. 593 vv.

dan recepten voor Pastoralklugheit geworden, soms in den meest dwazen vorm en voor bijna onmogelijke gevallen, zooals b. v. een raadgeving, hoe een pastor zich te gedragen heeft als zijn zoon wordt opgehangen. 1)

Dit bleef zoo tot op Schleiermacher, die voor onze studievakken met name zich zeer groote verdienste verworven heeft. Hij heeft getracht een bepaald terrein van de Theologie voor dit deel af te bakenen, en vooral geëischt dat het encyclopaedisch standpunt, hetwelk men voor heel de Theologie inneemt, ook gelden moet voor deze vakken, omdat zij met al de overige deelen der Theologie één geheel uitmaken. Hiermee vindiceerde hij het wetenschappelijk karakter der Practische Theologie, en stelde hij voor goed voor al hare beoefenaren den eisch, dat zij zich eerst aangaande hun encyclopaedisch standpunt hebben te verklaren, om dan te kunnen voortarbeiten. Van twee grondgedachten ging Schleiermacher uit. Vooreerst, dat de practische kerkelijke taak de constitutieve idee der Theologie moet zijn. De Theologie is er terwille van de kerk en hare leiding. Daarbij wil hij dan de Theologie in verband brengen met het geheele terrein der menschelijke kennis. Door deze twee grondgedachten kreeg Schleiermacher voor zijne Theologie drie deelen. Het eerste, door hem het Philosophische genoemd, heeft de idee van het Christendom tot object. Deze idee is een noodzakelijk element in het leven van des menschen geest. Het bestaan van religieuse vereenigingen, zooals de kerk, is voor de ontwikkeling der menschheid noodig. Dan volgt als tweede deel de Historische Theologie, die de historische verschijning en invloed van

---

1) Vgl. b. v. de vreemde boeken van *Känitz*, der Landprediger; *Kindervater*, Verwaltung des Predigtamts; enz.

heel het Christendom heeft te teekenen. Als derde deel volgt nog de Practische Theologie, die als taak heeft de techniek te ontvouwen, om de idee van het Christendom hoe langer zoo meer tot de realiteit te brengen, op het daarvoor aangewezen terrein.

Hoewel Schleiermacher groote beteekenis heeft voor onze vakken, is het hem toch niet kunnen gelukken, hun eene juiste plaats in het organisme der Theologie aan te wijzen. Hij heeft de verdienste van deze vakken als wetenschappelijk-theologisch te hebben geteekend. Voorts dat hij alles waartoe het ambt is geroepen, als hun object rekent, dat object in organischen samenhang brengend met heel zijn encyclopaedisch uitgangspunt, en dat hij, naar dat uitgangspunt, een nauw verband zoekt voor deze vakken met de kerk. Zijne Practische Theologie verscheen in 1850 na zijn dood ¹⁾ en splitst zich in twee deelen: hetgeen op de plaatselijke gemeenten betrekking heeft (Liturgiek, Homiletiek, Catechetiek, Zending en Pastoraal), en wat ziet op alle gemeenten (Kerkrecht, Academisch onderwijs en „die schriftstellerische Thätigkeit“).

Maar bij dat al kan zijne poging niet geheel geslaagd gerekend, zelfs in zijn eigen encyclopaedisch systeem.

De inhoud n.l. van de Practische Theologie moet een techniek zijn om te arbeiden aan de kerk. Maar dit arbeiden aan de kerk is niet organisch af te leiden uit het object der geheele Theologie, de kerk als religieuse vereeniging gedacht. Voor de Practische Theologie wordt de voorstelling

---

1) Die praktische Theologie, nach den Grundsätzen der ev. Kirche im Zusammenhange dargestellt von *Dr. Friedrich Schleiermacher*, herausgegeben von Jacob Frerichs. Berlin 1850.

van eene religieuse vereeniging vervangen door de georganiseerde kerk, die toch hare ambten weer niet anders dan in den vorm van functies van bestuurders handhaven kan.

Ons hoofdbezwaar ligt echter dieper. Tegen heel zijne Theologie geldt, dat zij is geworden Ecclesiologie. Hij rekent haar object niet de *cognitio Dei*, maar het Christendom in de Kerk gerealiseerd, omdat het christelijk gemeenschapsleven het hoogste staat onder de religieuse gemeenschapsvormen. Voorts is in den grond zijn encyclopaedisch uitgangspunt eene ontkenning van heel de Theologie als wetenschap. Als het er op aankomt, is alleen de Philosophie den naam van wetenschap waardig, want Theologie, Medicijnen en Rechten zijn „Practische Disziplinen”. Dit laatste bracht hem dan ook tot de definitie van de Theologie: „der Inbegriff derjenigen wissenschaftlichen Kenntnisse und Kunstregeln ohne deren Anwendung ein christliches Kirchenregiment nicht möglich ist”. 1)

Het is hier niet de plaats om Schleiermachers Theologie met haar object, en hare miskenning van de heilige Schrift als *principium cognoscendi*, te weerleggen. Alleen volsta voor ons huidig doel, dat wij er op wijzen, hoe nu van zelf volgt, dat hij het ambt in zijn noodzakelijkheid, wezen en functie, niet afleidt uit Gods Woord en het wezen der Kerk zelf, maar alleen uit de opportuniteit, dat de religieuse vereeniging, kerk geheeten, leiders en regeerders noodig heeft; gezwegen nog van het feit, dat hij de Liturgiek en niet de Homiletiek tot eerste vak neemt, en van andere ambten dan van het Pastoraat eigenlijk niet weet. Waar Schleiermacher dus de Theologie tot Ecclesiologie maakte om de

---

1) Zie zijne *Kurze Darstellung des theol. Studiums*. Berlin 1811, pag. 2.

Practische Theologie te redden, daar vergreep hij zich aan den aard der Theologie zelf. En toen hij het ambt alleen aan de opportuniteit ontleende, moest hij weer in het euvel vallen van de Practische Theologie te verlagen tot een soort van techniek, en aan de andere zijde het ambt weer verheffen tot hiërarchie. Ook moest hij een plaats op dit terrein vragen voor vakken, die elders thuis behooren, zooals bv. Kerkrecht, wat zijn navolgers allen met hem gemeen hebben.

Na Schleiermacher werd de Practische Theologie weer meer beoefend. Tal van handboeken verschenen. De meeste invloed onder hen is uitgeoefend door C. J. Nitzsch, die zich bij Schleiermacher aansloot en trachtte zijn systeem te verbeteren. ¹⁾ Hij zag in de Theologie het wetenschappelijk zelfbewustzijn van de kerk. Daartoe behoort dan de kennis van hare grondbeginselen, hare verhouding in de historie, haren leerinhoud en hare taak. De Practische Theologie is derhalve het zelfbewustzijn der kerk in betrekking tot hare roeping. Hij ontspint de gedachte van Schleiermacher dus zoo, dat de kerk het subject is van dit deel der Theologie, en niet het object.

Hij behoefde nu niet de algemeene idee der religieuse vereeniging, om, gelijk bij Schleiermacher het geval was, het onderscheid tusschen regeerders en geregeerden nog eenigszins organisch in verband te zetten met het geheel. Nitzsch heeft de kerk afgeleid uit de bepaalde idee van het Christendom, die alleen in haar kan gerealiseerd worden. Na hem wordt dan ook, bij de meeste beoefenaars van onze vakken, de Practische Theologie de wetenschappelijke ontvouwing van de levensfunctiën der kerk.

---

1) Zie zijn program van 1831, en: Praktische Theologie, II Aufl. Bonn. 1859.

Het verschil loopt nu echter steeds over de vraag, welke die levensfunctiën zijn. Geheel willekeurig wordt dit bepaald. Allerlei methoden volgt men om de vakken, en de volgorde waarin zij behandeld moeten worden, vast te stellen. De één wil genetisch te werk gaan en handelt eerst over de Missie, waardoor de kerk ontstaat, dan over het kerkelijk onderricht, waardoor zij zich in stand houdt, enz. Zij besluiten gewoonlijk met de inrichting van de gemeente naar haar kerkrecht.

Anderen beginnen met het laatste. Weer anderen zoeken in den cultus het wezen der kerk en beginnen met de Liturgiek. Nathusius vergelijkt geestig de Practische Theologie, naar deze beginselen ingericht, bij eene kolonie van villa's. Haar onderdeelen zijn geen deelen van één organisch geheel ¹⁾. Daarbij komt dat men geen raad weet, om de beschouwingen over het wezen van kerk en ambt, en over de eischen aan den ambtsdrager te stellen, behoorlijk onder dak te brengen. Zij kunnen naar dit encyclopaedisch standpunt bij elk onderdeel ter sprake komen.

Om aan dit laatste bezwaar eenigermate te gemoet te komen, gaf Nitzsch vooraf een algemeene theorie van het kerkelijk leven. Moll liet vooropgaan: een deel over de Physiologie der kerk, of de leer van het organisme van het kerkelijke leven.²⁾ Zoo ook Th. Harnack ³⁾, en v. Zezschwitz ⁴⁾ terwijl anderen z. a. Otto ⁵⁾ en Krauss ⁶⁾ (de laatste in zijn kerkbegrip vrij

1) Der Ausbau der praktischen Theologie zur systematischen Wissenschaft, Leipzig 1899, pag. 19.

2) C. B. Moll, Das System der praktischen Theologie, Halle 1853, pag. 45 vv.

3) Th. Harnack, Praktische Theologie, Erlangen, 1877, I, pag. 59 vv.

4) G. v. Zezschwitz, Einl. in die pr. Theol. in Zöckler's Handbuch IV, 1890, pag. 3 vv en zijn Syst. der pr. Th., Leipzig, 1876, pag. 1 vv.

5) W. Otto, Ev. Praktische Theologie, Gotha, 1869, I pag. 1 vv.

6) A. Krauss, Lehrbuch der Praktischen Theologie, Freiburg 1890, I pag. 1 vv.

wel gereformeerd) met een algemeene inleiding volstaan. Maar breed of kort, zulk een inleiding laat toch de vakken weer los naast elkander staan. Het vitium originis zit dieper. En menige arbeid, dien wij hier nu niet bespreken, anders uitnemend, moest blijven beneden den encyclopaedischen eisch, en zich bepalen tot het geven van goede regelen zonder organisch verband. Zoo werken als van Ebrard, Knoke, Schweizer, Bassermann en menige andere afzonderlijke Homiletiek en Catechetiek enz.

Zelfs van de nieuwsten als Hering, Rietschel, Sachsse e. a. kan niet anders gezegd. Vaucher ¹⁾ wil tot de empirische methode terugkeeren — en zoo krijgt men er drie: die van Schleiermacher, van Nitzsch en van Vaucher, elk door velen gehuldigd, maar onder hopelooze verwarring van het aantal, de plaats en de methode der vakken.

Nog een tweetal moet in het bijzonder genoemd, die eene moedige poging waagden, om, op het oude standpunt van Schleiermacher en Nitzsch, orde in den chaos aan te brengen. Het zijn E. Ch. Achelis en M. von Nathusius.

Achelis stelt als levensdoel van de kerk „dass sie sich erbaue”. De Practische Theologie nu heeft tot roeping theoretisch te beschrijven, hoe de „Thätigkeiten” der kerk moeten zijn om dit levensdoel te bereiken. Vandaar de definitie: „die praktische Theologie ist die Lehre von der Selbstbethätigung der Kirche zu ihrer selbst Erbauung”. Hij wil het standpunt van Schleiermacher en Nitzsch handhaven, en de kerk tegelijk subject en object van dit deel der Theologie doen zijn. Voor twee fouten wil hij zich wachten. Vooreerst, dat men allerlei willekeurige of tijdelijke nuttige bezigheden aan de kerk op-

---

1) E. Vaucher, De la Théologie pratique, Paris 1893, pag. 9 vv.

draagt, in plaats van te letten op die Thätigkeiten, die resulteeren uit de levensbeweging der kerk, krachtens den in haar wonenden geest. En voorts, dat men als doel dezer functiën der kerk iets vreemds poneert, n.l. iets anders dan wat met de kerk zelve gegeven is.

Achelis ziet het wezen der kerk dan in hare eigenschappen: eenheid, heiligheid en katholiciteit. Dat als principium dividendi aannemende, krijgt hij deze (van zijn eerste uitgave eenigszins afwijkende) ¹⁾ verdeeling. Na de leer van de kerk en hare ambten in het algemeen volgt: die Lehre von der Bethätigung der *Einheitlichkeit* der Kirche, oder die Lehre vom Kultus. Daaronder wordt dan behandeld de Liturgiek. Vervolgens: die Lehre von der Bethätigung der *Heiligkeit* der Kirche, a. durch den Dienst am Wort zur Glaubensgemeinschaft, waaronder vallen de Homiletiek, Catechetiek en Poimeniek; b. durch den Dienst am Werk zur Liebesgemeinschaft of Koinoniek. Het vierde deel behandelt: die Lehre von der Bethätigung der *Allgemeinheit* der Kirche en omvat de Missionaire vakken, terwijl als vijfde deel de Kybernetiek besluit. ²⁾

Ons dunkt dat deze opvatting van het verdeelingsprinciep door groote bezwaren gedrukt wordt. Vooreerst, als Achelis de Practische Theologie uit het wezen der kerk wil afleiden, gaat het dan aan, zich eenvoudig bij hare eigenschappen aan te sluiten. Die vormen toch niet haar wezen, en kunnen geen maatstaf vormen voor haar taak, al zou deze het object van dit deel der Theologie moeten zijn. Het vijfde deel komt dan ook achteraan, zonder met het principium dividendi in verband gezet te worden. Bovendien is de groepeerling geheel

1) vgl. mijn: Het hooge belang der ambtelijke vakken, Kampen, 1894, pag. 23.

2) *E. Chr. Achelis*, Lehrbuch der praktischen Theologie, 2e Aufl. Leipzig, 1898, I, pag. 40.

willekeurig. Waarom de Liturgiek nu juist bij de eenheid moet ingedeeld en b.v. niet de Homiletiek, valt moeielijk te zeggen. En zoo is het met alle onderdeelen, behalve misschien de Missionaire vakken, die dan in het kader der katholiceit wel schijnen te passen. Van zelf geldt ons hoofdbezwaar tegen Schleiermacher en Nitzsch ook nog hier.

Von Nathusius, die, onder meer, groote verdienste heeft door zijne studie over de sociale quaestie en de kerk, heeft weer een andere indeeling voorgeslagen. ¹⁾ Hij wil niet van het charisma uitgaan, wat Lauterburg had voorgesteld, en ook niet van de kerk. De Theologie moet volgens hem zijn, de wetenschappelijke ontvouwing van het Christendom. Als eerste deel wil hij dan het Christendom als religie behandeld zien. Dat is de philosophische zijde van het Christendom. In het tweede deel wil hij beschreven zien, hoe de absolute waarheid, door het Christendom gebracht, in de wereld gekomen is door eene historische gebeurtenis, de zending van Jezus Christus. Dus de ontvouwing van de verlossing en hare gevolgen, wat nu door de Systematische theologie wordt gedaan.

Dan echter moet zich de blik op de toekomst richten. De vraag moet gedaan: Wat is het einde der wegen Gods.

Het antwoord geeft ten deele reeds de Dogmatiek, die de hoop op de voleindiging des levens leert kennen, als een stuk van het geloof. De verlosser, die midden in den tijd het leven heeft gebracht, zal wederkomen aan het einde der eeuwen, om het werk der verlossing voor de geheele schepping te voltooien. Hierdoor nu rijst weer een andere vraag: voor welk doel dient de tusschentijd, tusschen de eerste historische intrede van het leven in de wereld en zijne voltooiing.

---

1) Die Ausbau u. s. w. pag. 25 vv.

In dien tijd moet de werking van het leven naar zijn geestelijke en zedelijke betrekkingen op heel de menschheid tot openbaring komen. Hier is de taak van de gemeente van Christus een dubbele: het eigen leven overeenkomstig het evangelie in te richten, en alles te doen, om dit evangelie voor elk nieuw geslacht en voor elk volk der aarde toegankelijk te maken. De eerste taak beschrijft de Ethiek, en de tweede de Practische Theologie. Zoo is de Practische Theologie: de systematische ontwikkeling van menselijke plichten, die naar de opdracht van Christus zijn uit te voeren. Dus, het eerste deel der Theologie wijst aan: wij hebben leven noodig; het tweede: het leven is verschenen; het derde: het leven moet aan de wereld aangeboden. De onderafdeelingen der Practische Theologie worden: de voorwaarden, de organen, en de inhoud van het kerkelijk handelen.

De hoofdgedachte gelijkt wel ietwat op hetgeen van Oosterzee wilde in zijne opvatting van onze vakken: de werkzaamheid voor het koninkrijk Gods in al haren omvang ¹⁾. Naar Nathusius wordt heel de Theologie niets dan Soteriologie, en de Practische Theologie is eigenlijk niets dan Prosthetiek, in den breedsten zin van het woord. Zij het, dat hij voor het systematisch karakter opkomt, van uit dit gezichtspunt laat zich dit deel der Theologie niet ontwikkelen zonder schade voor heel het wezen der heilige Godgeleerdheid, en zonder schade voor het karakter der gemeente des Heeren, als de vergadering der ware christ-geloovigen. Alles komt onder het aspect van de missie te staan, zeker wel een belangrijk stuk van de roeping der kerk, maar toch niet de leidende gedachte die hier heerschen moet.

---

1) *J. J. van Oosterzee*, Practische Theologie, Utrecht 1877, I, pag. 1.

Wanneer men in een enkelen zin samenvatten zal, hoe het met de ontwikkeling der Practische Theologie is gegaan, dan is het duidelijk, dat van den beginne af aan de gedachte voorzat, dat eigenlijk het ambt in de kerk met zijn levensfunctiën dient te worden beschreven. Maar latere ontwikkeling voerde in een verkeerd spoor. Zelfs de Reformatie, hoewel hare Theologen in beginsel wel zagen wat alleen het object hier uitmaken kan, oefende niet genoegzamen invloed, om encyclopaedisch licht te verspreiden. Met het veranderen van het object der Theologie, geraakte ook de herleving na Schleiermacher, bij vele zeer uitnemende detailstudiën, steeds verder van het pad, en kan men geen eenheid in zijne beschouwingen krijgen, noch wat object, noch wat methode, noch wat indeeling dezer vakken betreft.

Naar onze meening moet het spoor gevolgd, bij den aanvang door Hyperius betreden, gelijk dat ook is gedaan door onzen gereformeerden encyclopaedist Dr. A. Kuyp^er. Hier behoeft zeker niet in den breede over zijne opvatting van de Theologie als wetenschap gehandeld. Laat mij volstaan met te herinneren, hoe hij welbewust voor onze vakken het eigen object en principium dividendi aanwees in het ambt, in 's Heeren kerk verordend. Hiermee werd het wetenschappelijk en systematisch karakter van dit deel der Theologie gevindiceerd, zijn recht van bestaan als noodzakelijk lid van het geheel buiten geding gesteld, de organische en geleidelijke ontwikkeling van de onderdeelen gemakkelijk gemaakt, en een ruim veld voor verdere ontplooiing geopend. Het ambt is door Dr. Kuyp^er, om zijnen supranatureelen oorsprong en aard, als één der vier van elders in dit leven optredende

elementen geteekend, die tot een eigen groep van Theologische studiën aanleiding geven. Dus naast de Sacra Scriptura, de Ecclesia en het Dogma, als Diaconia te coördineeren, waarom hij principieel voor onze vakken den naam van Diaconiologische groep verkoos.

Het ambt zelf het object, niet maar de kerk functioneerend door het ambt. Het ambt mag een eigen wetenschappelijke bestudeering eischen van den regel waarnaar het werkt. Van zelf moet de rechtsregeling voor het ambt, en de onderscheiding der ambten uit het Kerkrecht als Lehnsatz overgenomen worden. Hier geldt het de methode van het ambt te beschrijven, de theorie die de practijk van het ambt heeft te beheerschen. ¹⁾

Een schoon en rijk object is daarmede gegeven aan dit deel der Theologische wetenschap. Het ambt als institutio Christi aan zijne gemeente geschonken, om haar te vergaderen, te bouwen, te verzorgen, te volmaken. Niet maar aan de empirie ontleend, of als noodzakelijk uit het organisme der kerk af te leiden, maar in zijn instelling, wezen en arbeid geteekend in het eenig principium van heel de Theologie, het Woord onzes Gods, de Sacra Scriptura.

Dat ambt in zijn verschijning en ontwikkeling. Niet eenzijdig gelijk algemeen in de oudere en nieuwere Theologie geschiedt, het Priesterambt of het Pastoraat, al naarmate men hiërarchisch of meer reformatorisch zich uitdrukt, doch heel het ambt naar zijne verschillende zijden. Breed dient daarom, eer de theorie van de ambten kan uiteengezet, de historie van het ambt zelf verhaald, en voorts ook over zijn naam, karakter, oorsprong en autoriteit gehandeld. Een rijke

---

1) *Dr. A. Kuypers*, Encycl. III, pag. 463 vv.

historie van de poorten van het paradijs tot 's Heeren wederkomst toe.

Hoe rijzen zij voor onzen geest op, de verschillende ambten en diensten, sommigen voor een tijd, anderen voor goed in de gemeente verordend, als wij de Schrift in dit stuk onderzoeken gaan.

Eerst de *munera extraordinaria* van Oud en Nieuw Testament, voor wie onze wetenschap geen theorie te beschrijven heeft, omdat zij niet als blijvende diensten in de kerk des Heeren verordend zijn.

Het Patriarchaat van het Oude Testament, *capita gentium, propagatores et conservatores religionis et ecclesiae*.

Het Profetisme, de openbaring van 's Heeren raad voor verleden, heden en toekomst.

Johannes de Dooper de *praecursor ante faciem Christi*. Het geheel eenige Apostolaat, de *doctores infallibiles ecclesiae*, de grondleggers der christelijke kerk, naar wier leer de wereld geoordeeld zal worden, die ons de *fides apostolica* openbaarden en door hunne *συγγεγοι*, de Evangelisten, in hun arbeid werden gesteund.

De Profeten des Nieuwen-Verbonds, uit goddelijke verlichting en openbaring sprekende van de dingen Gods.

Dan de *munera ordinaria*. Eerst die van het Oude Testament. De Priesters in al hun arbeid in *sacrario et extra sacrarium*, met hunne helpers de Levieten.

Voornameijk echter die van het Nieuwe Testament, wier roeping in theorie straks de eigenlijke stof voor deze vakken geven moet.

Dat drietal uit het Apostolaat in historische orde als Diaconaat, Presbyteraat en Pastoraat ontwikkeld, door welke, gelijk Dr. Bavinck het zoo schoon zeide: „Christus zorgt

voor de geestelijke en voor de stoffelijke belangen van Zijne gemeente. Door het leeraarsambt onderwijst Hij, door het ouderlingenambt leidt Hij, door het diakenambt verzorgt Hij Zijne kudde; en door alle drie bewijst Hij zich te zijn onze hoogste profeet, onze eeuwige koning en onze barmhartige Hoogepriester".¹⁾

Hierbij komt nu nog het ambt aller geloovigen, de onderstelling en de bedoeling van de andere ambten. Zij het misschien beter als officium dan als munus te teekenen, toch mag het hier geenszins ontbreken. Niet alleen om zelfs den schijn van hiërarchie of van standen in de gemeente te mijden, maar met name omdat de geloovigen in hunne profetische, priesterlijke en koninklijke werkzaamheid, zijn dienaren Gods, en daarom tot allerlei eigen arbeid verplicht, en geroepen aan de formatie en reformatie der kerk te arbeiden. Zelfs blijft dit ambt ook na des Heeren wederkomst, wanneer de andere ambten ophouden, en dit schitteren zal in lofzang en dienst voor den troon van God.

Heeft zoo de inleiding de historie van het ambt verhaald, en zijn dienend karakter ontwikkeld, naam en oorsprong en gezag aangewezen, dan volgt de eigenlijke taak, om nu de afzonderlijke ambten en hunne functiën te doen kennen.

Als van zelf volgt de indeeling geheel logisch naar de drie gewone ambten en het ambt der geloovigen.

Eerst wat de Leeraar heeft te doen.

Voorop, naar de gereformeerde gedachte dat de bediening des Woords in de samenkomsten is het voornaamste stuk, waaromheen zich het andere groepeer, de Homiletiek, aldus de meest gewichtige arbeid van den *διδάσκων* te rekenen,

---

1) *Dr. H. Bavinck*, Geref. Dogmatiek, Kampen, 1901, IV, pag. 131.

waaraan hij zelfs zijn naam als Bedienaar des Woords ontleent. Dan de Catechetiek die beschrijft hoe de gedoopte leden der kerk tot mondige leden worden gevormd; vervolgens de Liturgiek, de theorie ontwikkelend van den publieken dienst des Heeren, en eindelijk de Prosthetiek of theorie van de verbreiding des evangelies over het rond der aarde.

Nu volgt het ambt van den Opziener der Gemeente. Voor hem beschrijft de Poimeniek hoe hij den enkele te verzorgen heeft, en de Kybernetiek wat hem in de leiding der kerk is opgedragen.

Konden wij nu ook maar voor het Diaconaat de vakken aangeven! Dit ambt is nog het minst encyclopaedisch ontwikkeld en ingedacht. Wel zijn reeds onderdeelen genoemd, doch het valt nog moeielijk hun inhoud nader te bepalen. Tal van vragen betreffende het Diaconaat zijn in den lateren tijd gerezen, en misschien dat ook hier het systeem geboren wordt na veel worsteling in de practijk.

Voor het ambt der geloovigen is al meer stof ter behandeling gegeven. Wat in de meeste handboeken in Duitschland „Innere Mission” geheeten wordt, behoort uiteraard hier thuis. Al wat de geloovigen in de werken der barmhartigheid, en in het vereenigingsleven verrichten, doen zij krachtens dit hun ambt, en dient in theorie te worden beschreven, ook om de grenzen, die in acht moeten genomen, nauwkeurig te bepalen.

De voordeelen aan deze omschrijving van het object voor dit deel der Theologie zijn o.i. groot te achten.

Allereerst voor de vindiceering van hun *wetenschappelijk karakter*. Wat wordt er door de beoefenaars dezer vakken

niet gestreden om hun plaats in het organisme der Theologie te verdedigen. En toch moeten zij het telkens aanzien, dat zij als ter deure worden uitgewezen. Het is geen wonder, als men toch altijd eindigen moet met als object technische voorschriften aan te wijzen. Zal men het kerkelijk handelen, om in de taal der meesten te spreken, werkelijk wetenschappelijk beschrijven, in verband met de geheele wetenschap, en met name in goeden samenhang met de geheele Theologie uiteenzetten, dan moeten de begrippen van kerk en ambt niet maar uit algemeene ideeën of uit de empirie worden afgeleid, maar uit het principium, dat voor heel de godgeleerde wetenschap geldt, de Heilige Schrift. De louter technische beschrijving b.v. van de homiletische regelen gaat er van uit, dat er iemand moet zijn die predikt, en nu behoefte heeft aan enkele voorschriften, eveneens uit de practijk geboren, om met succes te kunnen optreden. De wetenschappelijke behandeling van de Homiletiek gaat uit van het doel der prediking, wier wezen afgeleid wordt uit het ambt en zijn instelling naar de Schrift, als de Bediening van het Woord Gods aan Zijne gemeente. En dit beginsel bepaalt dan alle regelen, voor inhoud en vorm beiden te stellen. Dan wordt zij, in verband met de algemeene wetenschap, naar onze leer van de verhoudingen tusschen natuur en genade, in hare formeele regelen ook gebouwd op hetgeen God daarvoor legde in onze natuur, in gaven van denken en spreken, gelijk dat alles in de Rhetorica is belichaamd — maar zij heeft als theologische wetenschap weer eigen inhoud, doel en methode. Zoo kan zij wetenschappelijk beoefend, als ten minste wetenschappelijke methode is eene volledige beschrijving van het te behandelen onderwerp, het doende kennen in zijn historisch verloop, in zijn bijzonder characteristicum, en in

den samenhang met alle andere terreinen van het menschelijk leven en weten.

Evenzoo staat het met de Catechetiek, die zich bij de algemeene Paedagogiek dan aansluiten kan, maar weer een eigen doel heeft, om in te leiden in de kennis van de levenssfeer der kerk, terwijl de Paedagogiek het kosmische zijn alleen op het oog heeft. Haar doel aan de Schrift weer ontleend, bepaalt haar stof en methode. Zoo konden wij doorgaan, maar genoeg voor ons betoog, dat met de keuze van ons object bereikt wordt, wat anders vergeefs wordt gezocht.

Doch ook dezelfde eisch van een allesbeheerschend uitgangspunt moet gesteld worden, voor een waarlijk goede *systematische* behandeling. Het systeem toch moet de ontvouwing van ééne grondgedachte zijn, telkens naar een andere zijde heen.

De stof voor het systeem wordt van zelf niet geschapen door het hoofdbegrip. De speculatieve methode moge als de spin bij het weven van haar web, de stof aan eigen redeneering ontleenen — dat is onze methode niet. De stof wordt door historie, natuur of het leven zelf geboden. In ons geval van zelf door des Heeren Woord. Maar het uitgangspunt brengt orde in de behandeling aan. Het bepaalt wat in het systeem moet worden opgenomen, welke bijzondere plaats het daarin bekleedt, hoe hoog een en ander moet aangerekend.

Eene Gereformeerde Dogmatiek ziet er geheel anders uit dan eene Luthersche, al ontleenen beide de stof aan de Schrift. Hier beslist het theologisch of anthropologisch uitgangspunt.

En zoo ook komt er een einde aan de willekeur, waarmee men over de plaats en de waarde onzer vakken in het onderling verband beslist, en kunnen er vaste lijnen getrokken.

Pas wanneer aan dit deel der Theologie een eigen object

kan gegeven, dat het gecoördineerd doet staan naast de andere groepen, kan er van eene wetenschappelijke, systematische en historische behandeling sprake zijn. Hieruit volgt niet, dat hetgeen op ons terrein geschreven werd, van weinig waarde zou zijn. Vele treffelijke handboeken hebben breed materiaal samengelezen op historisch gebied, en ook kostelijke wenken en voorschriften geboden voor de practijk. Ook heeft het algemeen gevoelde gebrek aan een vast uitgangspunt den stoot gegeven tot menige poging, om streng wetenschappelijk object en methode te bepalen.

Een schat van stof dus is verzameld, en ook een ernstig streven naar eenheid deed in menig onderdeel orde komen in den chaos. Maar we zagen het in ons historisch overzicht, dat men zijn doel niet bereikte, en ook niet bereiken kan.

Het kiezen van het ambt als zoodanig geeft ook *den rechten naam* aan deze vakken. We zagen het reeds tot wat verwarring de naam Practische Theologie aanleiding gaf. Er werd een verdacht stempel mee gezet op dit deel der Godgeleerdheid, onwillekeurig een tegenstelling gemaakt tusschen theoretische of wetenschappelijke Theologie, en de vakken die dan louter voor de practijk iets te zeggen hadden. Zoodanige verwarring werd in de hand gewerkt door de *historia morbi* van het woord *Theologia practica* zelf.

Eerst was het de strijd onder de Scholastieken over de vraag of geheel de Theologie is eene speculatieve of eene practische wetenschap; of zij behoort tot het terrein van het verstand alleen of ook tot dat van den wil; en of haar doel alleen is *cognoscere* of ook *operari*. Thomas meende *simul speculativa et practica*; Henricus van Ostia: *simpliciter speculativa*;

Duns Scotus: simpliciter practica; Aegidius van Rome: neque speculativa, neque practica, sed dilectiva.

De Gereformeerden z. a. Alsted, Maastricht, Turretinus e. a. die zich over deze vraag uitspraken, sloten zich bij Thomas aan, en handhaafden tegenover Socinianen en Remonstranten het theoretisch, speculatief karakter der Theologie, haar als scientia eerend, terwijl zij anderzijds ook tegen de beschuldiging der tegenstanders, dat hunne Theologie mere speculativa zou zijn, zich verdedigden, en de wetenschap der Godgeleerdheid als op het leven aangelegd deden kennen.

Later werd de *Theologia practica*, de naam voor de beschrijving van het vrome godgewijde leven. Zoo met name in Luthersche kringen.

Scheibler schreef zijn *Manuale ad theologiam practicam*, d.i. *Tractat vom ewigen Leben, höllischen Verdammnis, Tod und jüngsten Gericht*. Nyssen gaf een *Ethica Christiana*, -- darin die *Theologia practica*. Hoornbeek in zijne *Theologia practica*, Witsius in zijn *Schediasma*, en Vitringa in zijn *Typus theologiae practicae*, volgden ten onzent hetzelfde spoor. Voetius gaf dezen naam aan alle vakken der Theologie, die met de practijk in nauw verband staan, dus naast onze vakken ook aan de Ethiek, Casuïstiek en Ascetiek. Tot eindelijk gelijk we zagen deze naam alleen voor ons gebied gelden bleef.

Behalve dat deze naam verwarring brengt aangaande het karakter dezer groep, is hij daarom ook nog af te keuren, dat hij nooit het wezen dezer vakken aangeven kan. Practisch kan ten slotte elk vak opgevat worden. Stichtelijk is de Exegese meer dan de formeele regelen der Homiletiek dat zijn. Het is geen naam die het object duidelijk aangeeft.

De naam, naar het aangewezen object, door Dr. Kuyper gekozen, is derhalve veel beter: *Diaconologische vakken*. Wel

is deze naam moeielijk uit te spreken, en kan hij bij den eersten klank doen denken, dat alleen bedoeld zijn de vakken van het Diaconaat, maar toch is er geen betere te vinden. *Διακονία* is het Nieuw-Testamentisch woord bij uitnemendheid voor het ambt. Liturgische vakken naar *λειτουργία* zou ook kunnen, als die naam niet reeds een historische beteekenis had verkregen voor een bepaalden cyclus op dit terrein, en zeker op het dwaalspoor zou brengen, dat de Liturgiek in engeren zin als het voornaamste is te rekenen.

Διακονία wordt terecht door Cremer gedefinieerd: „das Amt in der christlichen Gemeinde rücksichtlich der demselben aufgetragenen den Andern dienenden Arbeit”. 1) De andere namen aan den Dienaar in het Nieuwe-Testament gegeven duiden weer andere verhoudingen aan. Zoo doet *δούλος* hem kennen als van zijn meester afhankelijk; *θεράπων* als vrijwillig aan den meester onderworpen; *ὑπηρέτης* dat zijn arbeid den meester ten goede komt. *Διάκονος* juist, dat zijn arbeid is dienend in dubbelen zin. In opdracht van den meester maar ten bate van anderen.

Naast de genoemde voordeelen staat nog een ander. Zoo lang het object niet welbewust uit de heilige Schrift is afgeleid, kan dit deel der Theologie zich niet verder ontwikkelen in zijne onderdeelen. Men moet wachten tot in de practijk zich allerlei christelijke arbeid heeft doen kennen, om dan eene theorie daarvoor samen te stellen, en haar voorts goedschiks of kwaadschiks ergens onder dak brengen.

Zoo is het gegaan met heel de Innere Mission, Diakonik,

---

1) *H. Cremer*, Wörterbuch der N. T. Gräcität, neunte Aufl., Gotha 1902, pag. 300.

Evangelistik, Koinonik, en wat al combinaties meer. De practici gingen voorop, en de theoretici werden gedwongen om hun systeem te wijzigen.

Heel anders staat het, als men van het ambt als zoodanig uitgaat. Dan dient men zich de vraag te stellen *wat naar het principium der Theologie voor elk der ambten als taak en roeping is aangewezen*, om dan systematisch de verschillende theoriën te beschrijven.

Hoeveel is er dan nog voor onze Gereformeerde Theologie te doen op dit terrein. Wij zijn er eigenlijk nog niet eens aan toe gekomen, om van uit ons beginsel een enkel der Ambtelijke vakken systematisch te ontwikkelen. Dat is geen wonder, gerekend met onze kleine kracht. Het is reeds aanleiding tot grooten dank, dat op het gebied van de Encyclopaedie en van de Dogmatiek de handboeken zijn gegeven, die breed en diep op de quaestiën ingaan, en up to date een ieder te woord staan, die weten wil wat op dat terrein door de Gereformeerde Theologie wordt gedacht. De andere richtingen tellen hunne mannen van wetenschap bij tientallen, en hun staan alle middelen ten dienste, terwijl wij arbeiden moeten met beperkte kracht, en dan nog van uit de beginselen optrekken, terwijl de anderen slechts behoeven voort te bouwen.

Wij ontveinzen ons dan ook niet, dat niet dadelijk is te verwachten, dat wij over heel het breede terrein der Diaconologische groep gereed zullen zijn. Wat is er nog veel te doen. Al zijn wij wat verder met onze gedachten over den Dienst des Woords, de catechetische onderwijzing, den publieken cultus, de herderlijke zorg en de Kerkregeering — braak ligt nog heel het Diaconaat en de Laiëk, terwijl, buiten historische studiën, ook de Prosthethiek of Theorie der Missie nog op bearbeiding wacht.

Met de keuze van het ambt als object voor deze vakken, heeft de Gereformeerde Theologie zich verbonden tot het betalen van eene eerschuld, die moet worden gelost.

Als het ambt om zijn supranatureelen oorsprong, als het als één der elementen van buiten af tot een eigen groep der Theologie aanleiding gevende, naast de Schrift, de Kerk en het Dogma staat, dan heeft het ook volle recht om in zijn wezen en werking te worden bestudeerd. Daar dringt deze coördineering toe. En indien dit niet wordt verstaan, dan zal dit zijn ten koste van den prijs, dat de stroom van het leven ons voorbijgaat. Allerlei conferenties van ambtsdragers toonen het, hoeveel vragen om oplossing roepen, hoe de practijk dringt om de rechtsregeling der ambten niet alleen kerkrechtelijk zuiver en nauwkeuriger dan tot nu te bepalen, maar ook om de officia van de ambten juister te omschrijven. Ook in onze kringen is het oog opengegaan voor de nooden van het leven. De christelijke philanthropie breidt zich uit met den dag, en wacht op de beantwoording van zoo menige principieele vraag. Het verenigingsleven neemt hoe langer zoo breeder plaats in, en vraagt om regeling der verhoudingen tegenover kerk en gezin.

Als nu de wetenschappelijke Theologie niet de beddingen weet te graven waarin die stroom te vloeien heeft, dan is het geen wonder, als die zich soms verwoestend over de velden verbreidt.

Ook hier is het: adel verplicht. En als de Theologie het voor zich opeischt, om in haar vierde deel voor dat ambt in al zijn vertakkingen, het ambt der geloovigen mee ingesloten, de theorie te beschrijven, dan mag van haar gevraagd, dat zij toone hoe het haar ernst is in het bezetten van dit arbeidsveld.

Het kan dus niet anders of de bepaling van het object dezer vakken, het ambt, moet op den duur tot breede ontwikkeling van dit deel der Theologie prikkelen, wat tot rijkere ontplooiing van heel de wetenschap der heilige Godgeleerdheid, en hare afronding, leiden moet.

Maar ook hierbij blijft de invloed niet, die van deze keuze van het object der Ambtelijke vakken moet en zal uitgaan. Als van zelf moet dat ook van beteekenis zijn voor *de waardeering van het ambt* zelf. En het is immers eene rijke institutie, die de Heere hierin aan zijne kerk gaf.

Christus zelf heeft het ingesteld en wijst ook de dragers van het ambt aan, opdat zij arbeiden in zijn naam tot de volmaking der heiligen.

De Heere wil zich door den Dienst des Woords Zijne uitverkorene gemeente vergaderen uit alle geslachten, volken en natiën, in alle tijden van het begin der wereld tot den einde toe. Hij had dat naar Zijnen souvereinen wil ook langs andere wegen en door andere middelen kunnen doen, maar het heeft Hem niet behaagd. Hij verordende daartoe den Dienst des Woords, want hoe zullen zij in Hem gelooven, van wien zij niet gehoord hebben? En hoe zullen zij hooren zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken indien zij niet gezonden worden? Gelijk geschreven is: hoe liefelijk zijn de voeten dergenen, die vrede verkondigen, dergenen, die het goede verkondigen!... Zoo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het woord Gods. Door den Dienst des Woords bouwt God Zijnen geestelijken tempel op het fundament der Apostelen en Profeten.

Maar met de saâmvergadering van de kudde is de taak niet afgelopen. Er valt aan die gemeente zooveel te arbeiden.

Hare kinderkens moeten, als begrepen in het verbond der genade, opgevoed tot den mondigen staat. Allen moeten onderwezen en geleid, opdat zij toenemen in kennis en in genade. De doling, die altijd insluipen wil op de heilige erve der gemeente, moet ontmaskerd, weerstaan en uitgedreven. In zijne onderwijzing heeft de Dienaar den onwetende te leeren den weg dien hij heeft te gaan, den zwakke te sterken, den ongetrooste te troosten, den moede te zijn tot een steun. Maar ook bestraffend, vermanend, tot verbetering leidend moet zijn arbeiden zijn.

Met niet minder mag hij tevreden zijn dan aan de volmaking der heiligen te arbeiden, aan hunne bereiding, om in Jezus' dag als zijne reine bruid hem te worden tegemoet geleid in het blinkend witte kleed.

Door het ambt van den Dienst des Woords wil de Heere dus roepen tot bekeering, door zijn arbeid in prediking en bediening der Sacramenten het geloof versterken en bevestigen, in zijn dienst der gebeden de klachten en dankzeggingen Zijns volks doen klimmen voor Zijn troon, en Zijn naam leggen op Zijne gemeente haar ten blijvenden zegen.

De gewichtvolle beteekenis van het ambt blijkt met name, als het in ruimte van blik zijn roeping verstaat in den strijd van den tijd. Wanneer de wetenschap der heilige Godgeleerdheid dit object kiest voor haar vierde deel, dan doet zij dit juist in zoodanig verband. (Niet het ambt als historische antiquiteit, niet het ambt als vergeten burger in een klein hoekske van het leven opgesloten, maar het ambt in zijn volle beteekenis ook midden in de worsteling der geesten. Gelijk het Woord Gods ons een evangelie brengt, dat niet opgaat in methodistische bekeering der zielen, of pietistisch kweeken van eene ecclesiola in ecclesia, maar een evangelie

dat de verlossing van heel het leven, ja van alle dingen omvat, zoo moet ook de ambtelijke Bediening van dat Woord breed en ruim de vleugelen uitslaan.)

Sommigen meenen, dat de Bediening des Woords, om het geestelijk karakter van het koninkrijk Gods, zich houden moet buiten de worstelingen van den tijd. In Duitschland wordt daarover bittere strijd gevoerd. Daar treden aan de ééne zijde mannen op als Naumann en Stöcker, die met kracht de meening bevorderen, dat de predikanten mee in de eerste rijen hebben te staan in de groote worsteling, die thans de geesten beroert, en niet aarzelen om sociale vraagstukken op den kansel te behandelen.

Anderen z. a. Schäfer komen met de oude tegenstelling, dat het godsrijk is „überweltlich” en het „Weltreich, innerweltlich” zoodat beiden niets met elkander hebben uit te staan. Zij treden fel op tegen de „christlich-soziale Pastoren”. 1)

Eigenlijk kan het laatste standpunt alleen worden ingenomen, wanneer men absolute scheiding wil tusschen natuur en genade. Dan kan men in chiliastische droomerij verzonken, nog wel geduldig uitzien naar eene mogelijk betere toekomst, maar strijden is niet noodig, de wereld late men over aan zichzelf.

Naar ons beginsel moet aan de prediking beslist gesteld worden de eisch der actualiteit.

Zeker, éézelfde evangelie moet door alle tijden gebracht, want er is maar één naam in wien wij ter zaligheid kunnen gelooven. De bediening des Woords heeft het *μαρτύριον* der Apostelen en Profeten te doen voortleven tot het eind van

---

1) Zie het art. van R. Schäfer: „Gottesreich und Weltreich nach dem N. T.” in „die Neue Kirchl. Zeitschr.” Jahrg. 1898, Heft 10.

den tijd. Gods Woord toont daarin zijn oorsprong en van elk menselijk woord onderscheiden karakter, dat het geldt voor alle eeuwen, en voor alle natiën der wereld, en voor alle kinderen der menschen saam. De menselijke stelsels, van hoe groote denkkraft zij ook dikwerf getuigenis afleggen, komen en vergaan in rustelooze opeenvolging. 's Heeren Woord blijft tot in der eeuwigheid.

Naast deze centrale beteekenis van de godsopenbaring, voor alle eeuwen gelijk, moet echter juist naar het karakter en de bedoeling van 's Heeren Woord, ook de individueele beteekenis gehandhaafd. Het is een woord voor alle tijden, kringen en personen ook afzonderlijk. Steeds moet het tua res agitur door hen die hooren gevoeld worden. De groote predikers aller tijden hebben dit zóó goed begrepen, dat uit hunne prediking de historie der kerk zou kunnen worden geteekend. De twisten die de kerk hebben beroerd, de zonden die in eene bepaalde periode moesten bestreden, de vragen die hoofd en hart vervulden, kunnen uit hunne prediking worden gekend.

Het ware te doen, om bijvoorbeeld den toestand van Genève tijdens Calvijn daar arbeide, uit zijne predicatiën te schetsen. Die waren een beeld van alles wat er geschiedde, „gleichsam der Kanzelklang über der tobenden Stadt” genoemd. Juist omdat de voornaamste predikers dit zoo goed hebben gevoeld, is het zoo moeielijk in de Historia homiletica blijvende modellen aan te wijzen. Hunne predicatiën pasten zóó volkomen in het raam van den tijd waarin zij leefden, dat hetgeen de kracht en de gloed van hunne Bediening des Woords uitmaakt, het individueele subjectieve element, dat als de polsslag van het leven in iedere predicatie kloppen moet, nu niet meer zóó wordt verstaan, omdat andere vragen of althans de vragen in anderen vorm zich voordoen.

Maar dat niet alleen. Wil men den stroom van het leven niet kalm zien voorbijgaan, zonder dat de prediking er op ingrijpt, met andere woorden, wil men niet als alleen voor de stichting van een stukske van het leven van beteekenis beschouwd worden, maar werkelijk voor gansch het leven van invloed zijn in het werk zijner bediening, dan dwingt de practijk van het leven er van zelf toe, om actueel te zijn en breed de vleugelen uit te slaan. Altijd wordt immers ook de gemeente beroerd door den spiritus ævi. Vooral in onzen tijd, nu niemand bijna meer onbewogen blijft van de bewegingen onzer dagen. En dat is naar des Heeren heiligen wil zoo. God heeft Zijne uitverkorenen midden in de wereld gezet, alomme verspreid, opdat zij het licht der wereld zouden zijn. Gode zij dank, dat dit steeds meer wordt ingezien, en het besef der roeping is ontwaakt, om de banier van het Evangelie te dragen midden in den strijd op elk levensgebied. Zal nu de kerk in haar ambtelijk optreden onbewogen dit alles aanzien? Zij heeft zelve niet op te treden door beoefening van wetenschap en kunst, door het ontwerpen van sociale programma's, of het organiseeren van arbeidersverenigingen. Dat is een Roomsche beginsel, met alle macht te weerstaan. Maar wel heeft het ambt in zijne onderwijzing en in de samenkomsten der geloovigen, en bij het catechetisch onderwijs, en bij het huisbezoek, de waarheid die uit God is te doen kennen, tegenover de leugen en de dwaling van den tijd. Het vormt mee de militia Christi, die voor Zijns Naams eere optreden en strijden moet in het publieke leven. Het Christendom is te universeel dan dat dit geen plicht zou zijn. Het doet over alle levensverhoudingen een nieuw licht opgaan, en zegt, dat alleen de geestelijke mensch waarlijk alle dingen onderscheidt. De gemeente zoekt uit de Bediening

des Woords kracht voor heel haren strijd, en als de prediking niet weet aan dien eisch te voldoen, dan zal het gevolg zijn, dat men zich van haar vervreemdt, of alleen uit plichtgevoel en niet uit waarachtige behoefte des harten haar zoekt.

Deze groote beteekenis van het ambt van den Dienaar des Woords, zal juist meer worden gevoeld en begrepen, als ons deel der Theologie het ambt als zijn eenig object zich voorstelt.

En zoo staat het eveneens met het Presbyteraat en het Diaconaat. Wordt het ambt qua talis gekozen tot object onzer vakken, dan sluit dat naar gereformeerd beginsel de gelijkstelling der ambten in. In dien zin genomen, dat het Predikambt niet meebrengt een afzonderlijken stand in de gemeente. Zij het de meest gewichtvolle dienst, de andere ambten zijn even noodzakelijk, en geen kerk kan goed geïnstitueerd heeten voor en aleeer alle ambten in haar midden ingesteld zijn.

Bij Luther bleef het bij de herstelling van het oorspronkelijk Predikambt. Calvijn ging ook hier naar het Woord Gods terug. Naar dat Woord wilde hij het Presbyterambt en het Diakenambt naast den Dienaar des Woords hersteld zien. Deze ambten zijn dan ook van groote beteekenis. Het regeeren van de gemeente, de herderlijke verzorging, hetgeen de Ouderlingen met den Dienaar hebben uit te richten; de verzorging der armen en ellendigen in het midden der kerk als door Jezus ons nagelaten, — het is een heerlijk instrument om Gods verkorene gemeente te doen bloeien en een zegen te doen zijn.

De groote beteekenis van heel het ambt dus in zijn drietal onderscheidingen, met de verplichtingen aan het ambt der geloovigen verbonden, zal te beter worden ingezien naarmate de Theologie het ambt in wezen en oefening beschrijft.

Van zelf wordt op deze manier ook een krachtig pleidooi geleverd voor de noodzakelijkheid van het ambt.

Allerlei secten hebben de necessitas ministerii bestreden, van de David-Joristen en Kwakers af tot op de Darbisten van den huidigen dag toe. Gewoonlijk met dezelfde argumentatie. Men vond de Dienaren niet noodig, omdat toch Christus zelf zijne kudde weidt, en bovendien, het geloof, dat toch geestelijk is, kan niet worden gewerkt door het uiterlijk hooren van het Woord. Het hebben van ambtsdragers is nieuwe Middelaars aanstellen, en brengt de kerk des Heeren weer onder hiërarchie. Dezelfde verwarring bij allen, tusschen causalitas physica en causalitas moralis, of tusschen autor primarius en causa instrumentalis. Het geloof, zeker, is alleen vrucht van de werking des geestes, maar voor zijne openbaring is het Woord het middel. Christus regeert, Hij alleen, maar door zijne dienaren, die hij roept tot het arbeiden in zijnen naam. Gewis, alle hiërarchie moet weerstaan, maar het karakter van het ministerium is ministerieel, dat is dienaar te zijn en niets meer.

Zoo doet onze keuze aan het ambt in beteekenis en noodzakelijkheid pas volle recht. Recht als instelling van Christus en niet afgeleid uit het Gemeindeprinzip, maar uit Gods Woord.

En eindelijk mogen wij op nog een groot voordeel, aan deze keuze van het object der Ambtelijke vakken verbonden, wijzen. Wanneer namelijk het ambt in zijn beteekenis en invloed, in de noodzakelijkheid zijner verdere ontwikkeling goed wordt verstaan, dan moeten ook *de eischen* die voor de rechte uitoefening van het ambt dienen gesteld te worden, klimmen, en vraagt het *eene alzijdige ontwikkeling en voorbereiding* voor hen die het zullen bekleeden. Laat mij dat eenigszins breder

mogen betoogen met het oog op den Dienst des Woords.

Steeds waren toch onze vaders, naar hetgeen ook de Heilige Schrift zelf voorschrijft, streng in hunne eischen, te stellen voor hem, die tot de Bediening des Woords zich geroepen ziet. Geen afzonderlijke moraal, maar wel moet in hen in eminenten zin gevonden, wat het Christendom voor levensregel stelt. Zij moeten kunnen zeggen: weest mijne navolgers, gelijk ik het van Christus ben. Laat ons slechts één der vaders op dit punt hooren. Voetius handelt in zijne *Politia ecclesiastica*, III, pag. 698 v.v.: de conditionibus in ministro eligendo requisitis. Hij onderscheidt conditiones genuinae, putatitiae, tolerabiles. Onder de conditiones generales noemt hij allereerst: pietas en wil dan onder pietas verstaan zien: omnes virtutes tum primas secundum priorem, tum secundas secundum posteriorem tabulam decalogi. Afzonderlijk noemt hij dan amor Dei, amor Christi, devotio, patientia, tolerantia. Verder: amor et studium veritatis, ingenium, eruditio in rebus theologicis, etiam in linguis ac scientiis theologiae ancillantibus, eloquentia et prudentia." 1)

Hij vroeg dus gaven van verstand en van hart. Beiden zijn noodig. De Dienaar moet toch in het werk zijner bediening een oog en oor hebben voor de zorgen en nooden van het geheel en van den enkele. Zelf de vertroosting Gods deelachtig, kan hij alleen anderen troosten in hunnen druk.

Hierbij staat nu wel vast, dat de werking van Woord en Sacrament nooit gebonden is aan den persoon, die het Woord en het Sacrament bedient. Maar dat neemt niet weg, dat hij alleen een geschikt instrument is in dit heerlijk werk, die

---

1) Zie ook *Augustinus*, de Doctrina christiana, lib. IV, C. 27; *Calvejn*, Instit. Lib. IV, C. 3; *Zepperus*, Pol. eccles. pag. 307 v.v.; v. *Mastricht*, Theor.-pract. Theologia Lib. VII, C. 2. § 44; *Hoornbeek*, Theol. pract., Lib. IV, C. 21 enz.

zelf in de unio mystica staat met den Christus, en de gave des geestes heeft, om de dingen Gods te onderscheiden, die alleen geestelijk worden verstaan. Het pectus est quod disertum facit, of gelijk Theremin zegt: „das innere Glaubensleben ist die einzige Quelle der geistlichen Beredsamkeit“, ¹⁾ is niet van waarheid ontbloot. Nooit wordt het eigen geloofsleven de bron voor de leerrede, deze toch ontleent haar stof eeniglijk en alleen aan de Heilige Schrift. Maar wie den Christus der Schrift recht zal prediken moet hem ook kennen. De ware christelijke levens- en wereldbeschouwing, is zonder persoonlijk geloof aan het beginsel, niet goed mogelijk. De Dienaar des Woords moet een mensch Gods zijn in eminenten zin, zacht van gemoed en hoog van hart, eene breed aangelegde natuur van echt gehalte, altijd frisch, nooit eenzijdig, gedachtig aan het welzijn van anderen, vol belangstelling voor hen, hunne worsteling, leed en vreugde. Dan wordt de bediening werkelijk een uitleggen van het Woord en het aanpassen daarvan aan de consciëntiën. Dat geeft het heilige enthousiasme, den innerlijken gloed, en de rechte zalving, die niet ontbreken mogen bij hem, die Gods vollen raad tot verlossing mag ontvouwen, en arbeiden aan het bereiden van alle dingen tot de glorie van des Eeuwigen naam.

Daarnaast zijn ook hoog te houden de eischen van verstand en ontwikkeling. De Dienaar moet de gave hebben om te kunnen leeren, in dezen zin het *χάρισμα διδασκαλίας*. De prediking heeft een theoretisch en een practisch doel. Zij moet de waarheid der gedachte, door verklaring en bewijs, plaatsen in het helderste licht. Maar zij moet ook inwerken op den wil en zijn affecten. De Bediening des Woords moet verklaren, doch niet slechts om uit te leggen, maar ook om

¹⁾ Franz Theremin, Die Beredsamkeit eine Tugend. 1888, pag. 27.

te leeren doen wat God heeft geboden. Daarom is het *χάρισμα διδασκαλίας* niet de kunst om te geven eene mathematische verstandsevidentie, maar om eene bepaalde overtuiging te wekken, die leidt tot overgave aan de ordinantie van God.

Hieruit vloeit weer de eisch, dien wij hier slechts noemen, van diep inzicht in de Schrift, de historie en het leven der kerke Christi, waarom op de noodzakelijkheid van dege wetenschappelijke ontwikkeling niet te sterk kan worden aangedrongen. Zelfs in de dagen der vervolging stond dat onzen vadersen steeds voor oogen, en daarom koos Leiden als loon voor zijn trouwe volharding eene Universiteit, allereerst wel met het oog op de behoefte aan wetenschappelijk gevormde Dienaren des Woords, en rekende ook Calvijn zijn arbeid in Genève niet voltooid zonder de stichting van zijne Academie. Wel eeren de Gereformeerden Gods vrijmacht in het geven van singuliere gaven, waarom art. 8 nooit uit de Kerkenorde verdwijnen mag, maar de gewone regel is dit niet.

Zal nu voorts de prediker het Woord wel bedienen, dan moet hij bij zijne theologische kennis en algemeen wetenschappelijke ontwikkeling ook bezitten: aesthetischen zin. God formeerde Zijne Schepping heerlijk, en Hij wil in het werk der herschepping aan Zijne gemeente schenken heerlijker schoon dan sneeuw, hoe wit zij zich vertoon, aan Salmon ooit kan geven. Reeds dit eischt, dat elke predikatie ook zij een aesthetisch kunstwerk. Ook langs die poorte moet zij in het leven zoeken in te gaan.

Zeker zal het mij niet ten kwade geduid worden, dat ik bij dat alles aandring op vorming en toebereiding voor alle deelen van het ambt.

Laat mij het demonstreeren voor het voornaamste stuk, voor

de Bediening des Woords. Zeker „orator nascitur”. En men zal opmerken: bij al het onderwijs in de Homiletiek, hoe weinig echte predikers worden er gevonden. Deze gedachte heeft velen verleid, om het toe te juichen, dat men het oude gebruik verliet, toen in de scholen de Rhetorica een onderdeel van het onderwijs uitmaakte, waarmee de classieke vorming voltooid werd. Aanleg en talent is alles — nadere vorming kweekt onnatuurlijkheid! Men gaf Kant gelijk, als hij in zijne Analytik des Erhabenen § 53 zegt, dat hij bij eene kanselrede het onaangename gevoel heeft, dat men hem wil overreden, en zich daarmee de zwakheid van den menschen nutte maken, om zijn doel te bereiken. Bovendien de ars bene dicendi is eene gave!

Wij geven dit alles dadelijk toe. Geen onderwijs schept gaven, die er niet zijn. Maar dat is ook niet het doel van de gevraagde vorming. Laat het toch hier zijn als op elk ander gebied. Raphaël Santi was een geboren genie. Maar toch hoe lang is hij niet leerling geweest, leerling in den letterlijken zin des woords. Eerst bij Perugino, toen bij da Vinci, Michel Angelo en Bartolomeo della Porta. En zoo gaat het met ieder geniaal schilder, die ernstig alle scholen bestudeeren moet, om meester te worden in zijn vak.

De oefening der gave brengt haar tot ontwikkeling; de regelen der kunsttheorie leiden die oefening in het rechte spoor. Zoo wordt juist de ware eenvoud, de echte natuurlijkheid, de zuivere ontwikkeling van de individualiteit in de hand gewerkt. Het *retournons à la nature* van Rousseau heeft op zoo menig gebied geklonken. En dat kwam door het opdrijven van het kunstmatige. Men wierp toen eenvoudig het kind met het bad weg. Men maakt echter eene wanstaltige mode niet beter door in *puris naturalibus* te gaan wandelen,

en evenmin wordt het onware en de schijn, het armzalige kunstnemen wat zich als kunst wilde voordoen, overwonnen door eenvoudig te zeggen: *nulla ars sed pura natura*.

Het prediken is een zoo moeilijk werk. De prediker moet alles gebruiken wat hem aan wetenschap en arbeidskracht, aan natuurlijke en geestelijke gaven ten dienste staat, om het woord Gods met macht, waarheid en vrucht te verkondigen. Geen preeken, die ons aarzelen doen: *aut dormitabo, aut ridebo*. Geen *simplicitas*, die in *rusticitas* ontaardt.

Het homiletisch onderwijs moet van hooge waarde gerekend, omdat het er naar staat inhoud en vorm beiden van de Bediening des Woords zò te doen zijn, als de Heere dat zelf naar Zijne openbaring heeft gewild.

En zoo staat het van zelf ook met het catechetisch onderwijs, het liturgisch handelen, het regeeren der kerk, het verzorgen van den enkele, het troosten der zieken.

Hoe zal nu het best die voorbereiding gegeven? Door wat practische wenken, door enkel practische vorming? Door een vicariaat in te stellen, of door de studenten op Zondagschoolhouden uit te zenden? De practische vorming is een integreerend deel, maar zeker niet genoeg. Het moet thans beter dan ooit verstaan, dat de kunsttheorie voor al die practijk, een eigen deel is van de wetenschappelijke Theologie.

In den cyclus van de universitaire wetenschappen mogen de Ambtelijke vakken der Theologie niet ontbreken. Als zij als wetenschappelijk en met een eigen object, het ambt zelf, worden geïndiceerd, dan zal ook hier het universitaire ideaal bereikt worden, dat het Hoogere onderwijs tweëerlei bedoelt: de wetenschap beoefenen om de wetenschap, en door de wetenschap bereiding tot de hooge roeping die straks in het leven moet vervuld, van hen die wetenschap en wijsheid

zochten bij de Alma Mater, en tegelijk van haar vroegen, dat zij hen wapenen zou voor de groote worsteling der geesten, in welke worsteling zij mede vooraan hebben te staan, en aan de breede militia Christi leiding hebben te geven.

M. H.! Is het dan niet van grooten invloed te achten als voor onze vakken het ambt zelf tot object van onderzoek wordt gekozen?

Het is mij eene eere deze vakken te mogen doceeren aan onze Hoogeschool. Te meer daar mij ook opgedragen werd het onderwijs in de Uitlegging van het Nieuwe Testament, dat zeker ook van zoo groot belang is te achten voor de Theologische wetenschap, en voor den toekomstigen Bedienaar des Woords. Niet omdat ik den laatstgenoemden tak der Theologie minder waardig acht dan den eersten, koos ik voor deze ure een onderwerp over de Ambtelijke vakken, alleen omdat deze vakken reeds jaren lang door mij zijn gedoceerd — en omdat het meer noodig is hun wetenschappelijk karakter te verdedigen, terwijl immers dat van de Exegese niet aan aanvallen bloot staat.

Zij het, dat over heel het terrein der heilige Godgeleerdheid de banier van ons gereformeerd beginsel breed in volle plooiën wappere, dat gebied opeischend voor Hem, in wien alle schatten der wijsheid en der kennis verborgen zijn.

Naar goede usantie behoort het slot eener inaugureele oratie te bestaan uit bijzondere toespraken tot hen, die in nauw verband staan met de Universiteit.

In de eerste plaats heb ik mij dan zeker tot U te wenden, mijne Heeren Directeuren van de Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag, op wier schouders

immers de bestuurshoogheid rust van de Vrije Universiteit. Het zij mij vergund U allereerst dank te zeggen voor de vereerende benoeming op mij uitgebracht. Toen ik haar aannam, geschiedde dit niet zonder weemoed des harten, omdat hare aanvaarding insloot: heengaan van de Theologische School. Immers ik mag dat hier uitspreken, daar ook Gij, even als ik, zooveel liever hadt gezien, dat de vereeniging van Theologische School en Theologische Faculteit was tot stand gekomen, en zoo ook de werkkraft aan de Vrije Universiteit vermeerderd. Toen uwe benoeming tot mij kwam, heb ik haar toch met vrijmoedigheid aangenomen. Niet omdat, nog eens, het mij niet aangreep, tot in het diepst mijner ziel, om mijn ambt aan de Theologische School, die ik liefhad en met hartelijke toewijding een achttal jaren mocht dienen, neer te leggen — maar omdat ik waarlijk meende en nog meen, dat, nu de vereeniging van de beide inrichtingen niet tot stand kwam, en Gij mij riept, mijn weg naar 's Heeren bestel hier heen lag.

Na alles wat over de benoeming van collega Bavinck en mij is geschreven en gezegd, wil ik hierover verder niet uitwijden. Nu des Heeren weg aldus is geleid, betuig ik gaarne, dat ik met alle kracht en gave, die de Heere mij schonk, en met alle liefde van mijn hart, mij wijden wil aan het werk door U mij opgedragen. De vakken waarvoor Gij mij aangewezen hebt zijn voor een groot deel mij niet vreemd — en wat behalve dien door mij moet gedoceerd, is zeker gewichtig en aantrekkelijk genoeg, om mijn volle kracht aan de bestudeering en onderwijzing daarvan te geven. Zij het, dat uw keuze en opdracht strekke tot rijken bloei onzer Universiteit, die Gij liefhebt en met zooveel toewijding verzorgt.

Mijne Heeren, Curatoren onzer Vrije Universiteit. Aan eene

inrichting als deze, is uw taak en roeping zeker niet als van weinig beteekenis te achten. Onze Universiteit is vrij, maar zij is dat juist door hare gebondenheid aan Gods Woord en de beginselen, die, aan dat Woord, naar gereformeerd belijden ontleend, voor heel het terrein der wetenschap hebben te gelden. Daarom is uw toezicht zoo veelomvattend, omdat het niet slechts gaat over de vraag naar het wetenschappelijk peil, maar ook over den principieelen ondergrond, waarop het gebouw der wetenschap, hier beoefend, rijst. Uw voordracht bewees, dat Gij vertrouwdet, dat het onderwijs in de mij opgedragen vakken, in mijne handen veilig zal zijn. Worde dat vertrouwen niet beschaamd, en zij de Heere U in uwe cura voor onze Hoogeschool, tot hulpe.

Mijne Heeren Hoogleraren. In uwen achtbaren kring plaats te mogen nemen is mij eene eere en een voorrecht.

Wij zijn elkander niet onbekend. Een uwer, mijn hooggeachte ambtgenoot Bavinck, is mijn leermeester, en sinds jaren heb ik het voorrecht hem ook mijn vriend te mogen noemen, met wien ik al die jaren lang in volle sympathie mocht omgaan. Maar ook met U allen mocht ik reeds in menigen arbeid samen werken, en het bleek hoe eenheid des geestes ons samenbond. Als één der jongeren in uwen kring, doe ik zeker niet te vergeefs een beroep op hetgeen velen uwer in zoo rijkere levenservaring, en studie van lange jaren, bij mij voor hebben, en wat mij in de uitoefening van mijn ambt zeer kan helpen en steunen.

In het bijzonder vraag ik dat van U, hooggeachte ambtgenooten in de Theologische faculteit. Onze roeping is zoo heerlijk schoon. De regina scientiarum (zoo mag toch de heilige Godgeleerdheid genoemd, zonder de andere wetenschappen daarom niet hoogelijk te eeren) te beoefenen en te doceeren,

is dat geen rijke taak? Door hare beoefening en onderwijzing, tegelijk de Kerk des Heeren dienen in de vorming van hare toekomstige Dienaren, is dat niet een hooge roeping? En dat samen te mogen doen, door één beginsel gedreven, met één heilig ideaal voor oogen, dat zal ook den enkele in zijn worstelen, arbeiden en streven zijn tot niet geringe hulpe, en verlevendiging van ijver en moed in den arbeid. Zoo zij het, en ik mag er bijvoegen vol hope, zoo zal het zijn in onzen kring. Gaarne wil ik het mijne daartoe bijdragen.

Mijne Heeren Studenten! Niet omdat Gij het minste recht op mij hebt, is tot U mijn laatste woord gericht. Zelfs zou het hier kunnen gelden, dat de climax in de Rhetorica eischt, dat een redenaar zich het laatst wende tot hen, op wie hij allereerst het oog richt. Wat ik voor U kan zijn, wil ik met mijn volle kracht en liefde wezen. Wel in de eerste plaats voor de heeren Studenten in de Theologie, maar toch zeker ook voor hen, die in de andere faculteiten studeeren, in zooverre toch de Universiteit allen samenbindt, die hun leven verpand hebben aan de studie. Wat rijk een leven is toch den studeerende vergund. Rijker aan inhoud en aan ideaal dan van hem, die zich met de meer alledaagsche dingen heeft bezig te houden. Hier gelde het echter: noblesse oblige. Hoog het ideaal! Alle kracht aan de realiseering daarvan gewijd. En bijzonder bij U, die toch naar niet minder staat dan om het Gloria Dei in Excelsis ook in uw studie-leven te betrachten.

Bijzonder echter mijne Heeren Studenten in de heilige Godgeleerdheid zal ik mij aan U hebben te geven. De wijsgeer Bacon noemde den mensch: den vertolker der natuur. De arbeid van den filosoof is niet de waarheid te openbaren, maar haar te verklaren. Hij staat voor een universum

van feiten en gedachten, die hij moet ondervragen en van wie hij hooren moet wat zij te zeggen hebben. Zoo zou de arbeid van alle speculatief denken zijn: verklaren, exegese. Al rusten wij nu niet in het hoe, maar al zoeken wij ook in ons denken door te dringen tot het waarom, toch is de eerste taak altijd: exegese. Vooral voor ons Theologen. Wij staan tegenover de Godsopenbaring. Onze originaliteit is altijd relatief. Zij is dat op elk gebied. Wat God voor regelen van logica legde in ons verstand, werd door een Aristoteles gezien en geëxegetiseerd, daarom vinden zijn regelen weerklink in ons bewustzijn. Met leeren lezen beginnen wij en eindigen wij. Welnu, het is mij opgedragen een deel der Godsopenbaring met u te lezen en te trachten u die stukken te doen verstaan. De waarheid vinden, in den zin van uitvinden, dat is niet onze taak; haar zoeken te grijpen wel. En dat is niet zoo gemakkelijk. Laat mij hier een woord van Niebuhr mogen overnemen, uit zijn raadgeving aan een jong philoloog: lees de classieken niet om er alleen aesthetische opmerkingen over te maken, maar om uwe ziel te vullen met hunne gedachten. Daarvoor moet ge meester zijn van de grammatica en van de kennis der antiquiteiten op de hoogte, maar dat is op zichzelf niets bij het verstaan van de classieke wijsheid.

Zoo moeten wij ook de Schrift leeren verstaan.

Maar als wij de Godsgedachten der openbaring verstaan, dan moeten wij ze nog goed leeren zeggen. Wij moeten de waarheid Gods aangenaam maken aan de consciëntiën der menschen.

Welnu, het zal mijn taak mede zijn U te onderwijzen, hoe gij straks in uwe ambtsbediening zult hebben te arbeiden in het Woord en in de leer. Gaarne wil ik voor mijn deel

440470-15

medewerken, om u te vormen tot echte Schriftgeleerden en tot Bedienaren van het Woord, waardoor God Zijne gemeente verzamelt en bouwt, en de glorie Zijns Naams doet openbaar worden in alle dingen.

Sterke God Almachtig in dien arbeid U en mij.

Ik heb gezegd.

